

УДК 336.13.012.24(477) JEL: G28, G38, H10, H61, H68, H83

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/meu.2020.43.0.3019>

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В. Дем'янишин, З. Лободіна

*Тернопільський національний економічний університет
46004, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11
e-mail: v.demianyshyn@tneu.edu.ua, z.lobodina@tneu.edu.ua*

Розкрито підходи до з'ясування сутності та особливостей функціонування фінансової системи. Охарактеризовано ланки фінансової системи та взаємозв'язок між ними. Запропоновано принципи формування фінансової системи. Досліджено концептуальні засади фінансового механізму держави як системи встановлення нею форм та методів організації фінансових відносин. Розглянуто структуру фінансового механізму, яка включає різні елементи, що відповідають напрямам фінансових відносин. З'ясовано, що фінансова система включає різні за своїм характером сфери фінансових відносин. Тому фінансовий механізм у кожній з них, незважаючи на спільні риси, буде суттєво відрізнятися. Розкрито окремі складові фінансового механізму держави, суб'єктів господарювання, домогосподарств та взаємозв'язок між ними. Акцентовано увагу на найважливіших завданнях розвитку фінансового механізму в умовах реформування фінансової системи України. Наведено напрями реформування системи управління фінансами в окремих ланках фінансової системи. Визначено конкретні показники результатів по кожному напрямі.

Сформовані теоретико-методологічні підходи до розвитку фінансового механізму в умовах реформування фінансової системи України будуть використані при розробці наукових та практичних рекомендацій стосовно підвищення найважливіших елементів фінансового механізму та їхнього впливу на результативність функціонування усіх ланок фінансової системи держави.

Ключові слова: фінансовий механізм, фінансова політика, фінансові відносини, фінансова система, економічна система, загальнодержавні фінанси, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, державний бюджет, фінансовий ринок, міжнародні фінанси, бюджетний механізм, фінансові інструменти.

Трансформаційні процеси в Україні зумовлюють необхідність посилення впливу фінансових важелів та інструментів на функціонування економіки й соціальної сфери, що здійснюватиме прискорення темпів соціально-економічного розвитку суспільства та зростанню добробуту громадян. Особливе місце у цих процесах відведено фінансовій системі країни, де формуються, розподіляються і використовуються фінансові ресурси країни. Фінансова система розвивається за своїми правилами, напрацьованими упродовж тисячоліть, а її функціонування регулюється законами та різними нормативними актами. Основними пріоритетами впливу фінансової системи України на соціально-економічні процеси у суспільстві є забезпечення всіх суб'єктів фінансових відносин достатнім обсягом фінансових ресурсів, які їм потрібні для повноцінного виконання своїх функцій і завдань, забезпечення економічної могутності країни, подолання бідності, покращення добробуту населення, зниження безробіття.

Реалізація цих та інших завдань вимагає подальшого розвитку фінансового механізму у кожній ланці фінансової системи, спрямування усіх складових фінансового механізму на досягнення високих результатів економічного зростання. Саме тому актуалізується доцільність поглиблення наукових досліджень з питань розвитку фінансового механізму в умовах реформування фінансової системи України.

Науково-методологічні підходи до визначення напрямів розвитку видів, форм, методів, інструментів та важелів фінансового механізму, їхнього впливу на якість функціонування фінансової системи України розробили такі українські вчені, як М. Артус [1], Л. Безгубенко [2], О. Василик [4], В. Базилевич [5], С. Мочерний [6; 7], О. Кириленко [8], В. Коваленко [9], О. Коваленко [9], С. Ковальчук [10], О. Ковалюк [11], М. Крупка [12], В. Кудряшов [13], Д. Клиновий [14], І. Петровська [14], О. Романенко [15], В. Федосов [18; 19], С. Юрій [17; 18], П. Юхименко [19] та інші науковці й практики. Напрями практичного використання складових фінансового механізму у процесі управління фінансовою системою держави визначені Бюджетним [3] та іншими кодексами України, законами України та іншими нормативними актами, серед яких особливе місце займає Стратегія реформування системи управління державними фінансами [16]. Однак, незважаючи на великий науковий і практичний інтерес до питань ролі фінансового механізму у функціонуванні фінансової системи України до сьогодення не сформовано комплексний підхід, який дозволить достовірно оцінити кількісні та якісні параметри впливу напрямів розвитку окремих складових фінансового механізму на процес реформування фінансової системи України й підвищення ефективності її функціонування.

Мета статті – дослідити чинні науково-методичні підходи до з'ясування сутності фінансового механізму та фінансової системи, оцінювання напрямів впливу цього механізму на якість функціонування окремих ланок фінансової системи, що дозволить виявити наявні недоліки й проблеми і сформувати напрями їхнього реформування у сучасних умовах.

У процесі дослідження використано методологічні підходи: діалектичний, інституціональний, логічний, порівняльний, ціннісний, системний, синергетичний,

структурний та функціональний, а також методи: загальні діалектичні, синтезу, аналізу, абстрагування, узагальнення, індукції, дедукції, аналогії, порівняння, опису, формалізації та інші.

Економічна наука розглядає фінансовий механізм як засіб реалізації засад фінансової політики держави в усіх ланках фінансової системи за допомогою специфічних форм, методів, важелів та інструментів. Особливості функціонування цих складових фінансового механізму залежить від організації фінансових відносин у кожній ланці фінансової системи.

Фінансова система є складовою економічної системи суспільства і відноситься до систем інтеграційного типу, які можна характеризувати тісною взаємодією всіх тих елементів, що входять до неї у вигляді підсистем, а також тим, що ні одна із цих підсистем не може існувати самостійно. Це обумовлено тим, що фінанси, з одного боку, відображають частину економічних відносин і тому є елементом економічної системи, а з іншого, вони представляють самостійну специфічну систему, яка складається із взаємозв'язаних між собою елементів, що мають загальні функціональні властивості. Місце, роль і значення окремо взятих елементів фінансової системи відрізняються між собою. Так, наприклад, головний елемент займає провідне місце серед інших елементів системи, оскільки його роль і місце серед всіх інших елементів і ланок системи є визначальним. Таким елементом у фінансовій системі суспільства без сумніву є загальнодержавні фінанси, центральним елементом яких є державний бюджет.

Цей головний елемент тісно взаємодіє з усіма іншими елементами фінансової системи, які формуються під впливом первинного елементу та одночасно самі впливають на нього. Така взаємодія відбувається на основі тісних зв'язків елементів і їх ланок, які в ринковому суспільстві підпорядковуються законам ринкової економіки.

Фінансова система країни, як і економічна, відноситься до інтеграційних систем, де відбуваються істотні кількісні та якісні зміни в процесі організації зв'язків між її елементами та ланками, а також здійснення управління ними на всіх стадіях суспільного відтворення. Складність фінансових відносин є умовою класифікації їх за сферами функціонування і кожною ланкою відповідної сфери. Враховуючи специфіку фінансових відносин їх можна поділити на дві сфери: загальнодержавні фінанси і фінанси господарюючих суб'єктів різних форм власності. В середині кожної сфери можна виділити окремі ланки, яких може бути декілька. Кожна ланка має своє призначення, конкретні завдання, особливу галузь функціонування, що знаходиться в межах даної сфери.

Загальним досягненням будь-якого суспільства є встановлення оптимального співвідношення між державною і недержавними формами власності. Таке співвідношення базується на конституційних засадах відповідної держави. У світовій практиці найбільш відомими є три підходи до встановлення частки державної і недержавної форм власності відповідно до функцій, що бере на себе держава. Так, при американській моделі держава бере на себе мінімум функцій, для виконання яких вона мобілізує у бюджет до 25 % ВВП. У зв'язку з цим

найбільшу частку власності складає недержавна форма, що передбачає провідну роль фінансів суб'єктів господарювання у фінансовій системі суспільства.

В умовах німецької моделі економічної системи держава виконує до 45 % функцій у суспільстві відповідно до основних положень її конституції. Для виконання цих функцій ФРН мобілізує до бюджету держави близько 45 % ВВП. В цих умовах загальнодержавні фінанси і фінанси суб'єктів господарювання відіграють приблизно однакову роль у суспільстві. Третя, скандинавська модель економічної системи передбачає виконання державою більше 60 % суспільних функцій, для чого мобілізує 2/3 ВВП до свого бюджету. У цьому випадку провідну роль в економічній системі відіграють загальнодержавні фінанси.

В Україні для виконання своїх функцій держава мобілізує близько 1/3 ВВП, тому, логічно, провідну роль у фінансовій системі країни будуть виконувати фінанси суб'єктів господарювання.

Однак, не зважаючи на зазначені співвідношення, дуже велику роль в кожній державі відіграють загальнодержавні фінанси, які характеризуються централізацією фінансових ресурсів суспільства для забезпечення стабільного функціонування держави та зростання темпів її соціально-економічного розвитку. Загальнодержавні фінанси об'єднують фінансові відносини, які відображаються у бюджеті держави (такий бюджет є економічною формою формування основного централізованого фонду грошових коштів суспільства й основним фінансовим планом держави), а також у фондах соціального призначення. Таким чином, загальнодержавні фінанси відображають систему грошових відносин, пов'язану з формуванням централізованих фондів грошових коштів держави та їх використанням на суспільні потреби.

Загальнодержавні фінанси, будучи центральною ланкою фінансової системи країни, завжди були, є і будуть дійовим економічним інструментом реалізації фінансової політики суспільства. Їхня роль завжди посилюватиметься у зв'язку із зростанням економічних інтересів усіх членів суспільства.

Поряд із загальнодержавними фінансами важливою сферою фінансових відносин є фінанси суб'єктів господарювання різних форм власності, місце і роль якої у фінансовій системі визначаються її зв'язком з розподілом та використанням ВВП. Фінансові відносини в цій сфері виникають та функціонують в її ланках і між ними, з іншими ланками фінансової системи, а також ланками інших складових економічної системи (цін, кредитної, грошової і т.д.).

Важливою особливістю фінансів суб'єктів господарювання є те, що в її ланках формуються і використовуються децентралізовані фонди грошових коштів. Ці фонди обслуговують функціональну діяльність господарюючих суб'єктів, забезпечують активний вплив фінансових важелів на зростання ефективності виробництва та підвищення продуктивності праці.

Все це дає підставу вважати фінанси суб'єктів господарювання вихідною ланкою фінансової системи країни, оскільки саме в цій ланці створюється ВВП, що є основним джерелом фінансових ресурсів суспільства, а також формування фондів грошових коштів всіх ланок фінансової системи. Рівень розвитку

фінансових відносин у господарюючих суб'єктів у кінцевому підсумку визначають міцність всієї фінансової системи.

Третьою ланкою фінансової системи суспільства вважають фінанси домогосподарств, де проходить кінцеве споживання ВВП. Рівень розвитку цієї ланки характеризує якість життя та фінансового забезпечення населення у суспільстві. Фінансові відносини домогосподарств є розмаїтими, вони тісно взаємозв'язані з усіма іншими ланками фінансової системи, оскільки громадяни країни є платниками податків і зборів до бюджету і державних цільових фондів, отримувачами різних суспільних благ, що надаються державою. Однак в Україні проблемам функціонування фінансових відносин у домогосподарствах та способам їх вирішення у фінансовій теорії та на практиці приділяється недостатня увага.

До четвертої ланки фінансової системи суспільства відносять фінансовий ринок, де здійснюється перерозподіл фінансових активів між окремими господарюючими суб'єктами, державою, населенням, міжнародними фінансовими інститутами. Цей ринок здійснює своє функціонування за допомогою посередників, фірм, інституцій, що займаються наданням фінансових послуг, реалізацією фінансових рішень домогосподарств, різних приватних компаній, урядових і міжурядових організацій. Зауважимо, що фінансовий ринок в Україні розвивається дуже повільно, на що впливають об'єктивні та суб'єктивні чинники.

П'ятою ланкою фінансової системи вважають міжнародні фінанси. Особливістю фінансових відносин у цій ланці є те, що у світі поглиблюються процеси регіоналізації та глобалізації, які впливають на національні фінансові системи держав та на рівень розвитку світового господарства. Сучасне світове господарство є дуже складною, структурованою, й ієрархічною системою. Вона включає систему ринків (інформаційний, товарний, фінансовий, робочої сили тощо), систему розмаїтих міжнародних відносин, рівень інтернаціоналізації господарського та фінансового механізму, міжнародну конкуренцію. Незаперечним є той факт, що в умовах сучасної глобалізації подальший ефективний розвиток фінансової системи України можливий тільки на базі інтеграційних засад та процесів. Тому глибокі дослідження даної ланки фінансової системи мають важливе значення для фінансової науки і практики.

Таким чином, всі сфери фінансових відносин у суспільстві тісно взаємозв'язані між собою, що проявляється в системних зв'язках їхніх ланок. Центральною ланкою фінансової системи є бюджет держави, в якому комплексно відображаються фінансові відносини в усіх ланках цієї системи. Це наочно проявляється при формуванні і використанні централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів, що є матеріальним змістом фінансів суспільства.

Функціонування фінансової системи передбачає вирішення багатьох проблемних питань, серед яких важливе значення має встановлення рівня централізації і децентралізації фінансових ресурсів. Ця проблема пов'язана з формуванням та реалізацією засад фінансової політики на конкретному етапі розвитку суспільства. У зв'язку з цим в кожній ланці по-різному виявляється

рівень централізації фінансових ресурсів, що має відповідати завданням, котрі вирішуються в даних ланках.

Фінансові відносини, що стосуються створення відповідних фондів грошових коштів у кожній ланці мають свої особливості. Так, одні фонди є централізовані, інші – децентралізовані, треті – мають риси централізації і децентралізації. Окремі грошові фонди до кінця року мають бути використані повністю, інші – зберігаються постійно (фонд оборотних коштів), деякі з них – нагромаджуються. Функціонування форм фінансових відносин, а також формування і використання фондів грошових коштів здійснюється за допомогою управління фінансами відповідно до засад фінансової політики. Грошові фонди утворюють матеріальний об'єкт управління. Суб'єктом управління цього матеріального об'єкта є фінансовий апарат, який виконує конкретні функції в межах функцій фінансової системи країни.

У сучасній економічній літературі відсутні єдині підходи до трактування сутності фінансової системи. Так, В. Кудряшов вважає, що: “Фінансова система – це сукупність фінансових операцій, які проводяться суб'єктами фінансової діяльності з використанням певного фінансово-кредитного механізму” [13, с. 15]. Таке визначення вважаємо дискусійним, оскільки фінансові операції не є ланками фінансової системи, а засобами фіксування руху фінансових ресурсів.

С. Ковальчук, І. Форкун та інші вчені трактують фінансову систему за внутрішньою будовою та організаційною структурою. Вони стверджують, що за внутрішньою будовою “фінансова система – це сукупність відносно відокремлених, взаємопов'язаних фінансових відносин, які відображають специфічні форми та методи розподілу та перерозподілу ВВП”, а за організаційною структурою “це сукупність фінансових органів та інститутів, які здійснюють управління грошовими потоками” [10, с. 38]. У першому визначенні фінансові відносини, які відображають форми і методи розподілу ВВП, не можуть бути ланками фінансової системи, оскільки, на нашу думку, вони характеризують тільки напрями розподілу і перерозподілу ВВП. У другому визначенні сукупність фінансових органів та інститутів не можна вважати ланками фінансової системи, так як вони вказують виключно на органи управління фінансами, що відповідають тим чи іншим ланкам фінансової системи.

Дискусійними, на наш погляд, є визначення фінансової системи, дані І. Петровською, Д. Клиновим та іншими економістами. В одному місці вони пишуть: “Фінансова система охоплює сукупність різних організаційних форм фінансових відносин між державою і підприємствами, між підприємствами, організаціями і їх об'єднаннями, підприємств і організацій з населенням” [14, с. 12], а в іншому – “Фінансова система держави – сукупність обмежених, але взаємозалежних між собою ланок фінансових відносин, що виникають у різних сферах виробничої і не виробничої діяльності” [14, с. 8]. У першому випадку організаційні форми фінансових відносин між окремими суб'єктами не вважаються ланками фінансової системи, а кількість таких суб'єктів у визначенні не охоплює всіх ланок цієї системи. Друге визначення не вказує які саме сфери

виробничої і невиробничої діяльності можна включати до ланок фінансової системи.

Найбільш вдалим підходом до трактування фінансової системи вважаємо визначення, дані С. Юрієм, В. Федосовим та іншими вченими: “Фінансова система – сукупність відокремлених, але взаємопов’язаних сфер та ланок фінансових відносин, які мають певні особливості мобілізації та використання фінансових ресурсів” [18, с. 30]. У ньому правильно підкреслено, що фінансова система включає всі сфери та ланки фінансових відносин, процес формування і використання фінансових ресурсів у яких має свої особливості. Ці особливості вказують на функціональне призначення кожної із ланок.

В. Коваленко та О. Коваленко вважають: “Теоретичне бачення фінансів та фінансових ресурсів дає підстави для формування визначення фінансової системи, яка за своїм призначенням покликана забезпечувати системне розуміння та реалізацію фінансів на практиці. Таким чином, розуміння та визначення, що таке фінансова система повинні відповідати трактуванню фінансів та фінансових ресурсів, оскільки ці поняття тісно взаємопов’язані між собою” [9, с. 17]. На нашу думку, такий підхід науковців є теоретично оправданим, оскільки трактування фінансової системи не можна відривати від трактування сутності фінансів та фінансових ресурсів.

Належне розуміння сутності фінансової системи, її призначення та визначення шляхів підвищення ефективності функціонування неможливе без ґрунтовного дослідження принципів побудови цієї системи. Ці принципи включають механізм організації та функціонування фінансової системи, правила поведінки відповідних органів управління. В економічній літературі мають місце різні підходи до визначення принципів побудови цієї системи. Так, наприклад, О. Кириленко [8, с. 19], М. Артус [1, с. 34], П. Юхименко, В. Федосов, Л. Лазебник називають два основні принципи побудови фінансової системи: принцип єдності, функціонального призначення [19, с. 57]. Л. Безгубенко виділяє три принципи: поділу фінансових ресурсів на централізовану і децентралізовану частини (демократичного централізму); самостійності; єдності [2, с. 14].

Найбільш вдалими, на нашу думку, є підходи В. Коваленко та О. Коваленко до виділення базових принципів формування фінансової системи. Вказані науковці їх поділяють залежно від рівня економіки. Так, наприклад, на рівні мікроекономіки (фінанси суб’єктів господарювання та населення) до базових принципів фінансової системи вони відносять: принци єдності; принцип повноти; принцип економічної самостійності; принцип економічної рівності; принцип самодостатності; принцип верховенства права; принцип конкурентоспроможності. На рівні макроекономіки, яка охоплює державні, місцеві та галузеві фінанси – поєднання інтересів держави, територій, галузей та їх об’єднань, а на рівні світової економіки, яка охоплює регіональні та міжнародні фінанси – захист національних інтересів та підтримка національного виробництва в усіх галузях економіки, дотримання міжнародних угод, стандартів та правил фінансової діяльності [9, с. 21-22]. На нашу думку, до перерахованих принципів доцільно віднести ще один принцип – функціонального призначення кожної ланки, який свідчить про те, що

кожна ланка фінансової системи призначена для забезпечення виконання конкретних функцій відповідним суб'єктом фінансових відносин.

Ефективність функціонування фінансової системи країни залежить від оптимального поєднання наявних форм, методів, важелів та інструментів фінансового механізму. Кожній ланці такої системи властиві свої елементи фінансового механізму, які спрямовані на забезпечення функціонального призначення відповідних ланок. Однак фінансова наука і практика володіє загальними підходами до формування та розвитку фінансового механізму, властивими для всіх ланок фінансової системи.

Фінансовий механізм є частиною фінансової політики. Будучи складовою господарського механізму, він активно використовується всіма суб'єктами фінансових відносин для регулювання соціально-економічних процесів.

Формування фінансового механізму здійснюється державою та окремими господарюючими суб'єктами відповідно до засад фінансової стратегії. Зміни елементів механізму відбуваються у зв'язку із вирішенням різноманітних тактичних завдань. Відповідно до основних положень фінансової політики за допомогою цього механізму здійснюється широкомасштабний розподіл і перерозподіл створеного у державі ВВП.

У цілому фінансовий механізм становить систему встановлених державою форм та методів організації фінансових відносин. Він є зовнішньою оболонкою фінансів, що проявляється у фінансовій практиці. Забезпечуючи оптимізацію розподілу і перерозподілу ВВП за допомогою фінансового механізму суб'єкти фінансових відносин регулюють соціально-економічні процеси на кожному етапі свого поступу, враховуючи його особливості та об'єктивні і суб'єктивні чинники.

Однак, концептуальні засади фінансового механізму в економічній науці досліджені поверхово. Не маючи відповідної теоретичної основи, вітчизняна практика не у повній мірі використовує можливості цього механізму, його складових у вирішенні економічних і соціальних проблем. Неузгодженість окремих форм, методів, важелів, інструментів цього механізму негативно відображається на рівні забезпечення сталого розвитку України.

Структура фінансового механізму є досить складною. До неї входять різні елементи, що відповідають різноманітності фінансових відносин. Саме множинність фінансових взаємозв'язків передбачає застосування великої кількості видів, форм, методів, важелів та інструментів їхньої організації як елементів фінансового механізму. До структури фінансового механізму входять різноманітні організаційні форми, форми фінансового забезпечення, методи та інструменти фінансового регулювання, фінансові стимули та санкції, які можна об'єднати у відповідні підсистеми.

Формуючи фінансовий механізм, держава повинна намагатися забезпечити його найбільш повну відповідність до вимог фінансової політики того чи іншого періоду, що є запорукою повноти реалізації її мети й завдань. При цьому має зберігатися постійне прагнення до найбільш повного сполучення фінансового механізму та його окремих елементів з особистими та суспільними інтересами, що є запорукою його високої ефективності.

Фінансовий механізм діє ефективно, якщо злагоджено функціонують усі його складові частини. Приводячи їх у дію держава може спрямувати економічний, екологічний і соціальний розвиток на своїй території відповідно до потреб її громадян. Цієї мети досягають через створення і використання відповідних фондів грошових коштів.

Фінансовий механізм відіграє визначальну роль у функціонуванні фінансової системи. Зрозуміло, що від належної якості та рівня законодавчого і нормативного забезпечення, фінансового планування, фінансового регулювання, фінансового нормування, оподаткування, неподаткових методів мобілізації доходів, фінансування, фінансового резервування, міжбюджетних відносин, фінансової звітності, фінансового контролю залежить рівень практичної реалізації фінансових відносин у кожній ланці фінансової системи і якість виконання державою своїх функцій в цілому. Тому усі успіхи та невдачі у соціально-економічному розвитку ми завжди повинні пов'язувати з якістю організації та функціонування фінансового механізму.

Науковці, які досліджують теоретичні і практичні проблеми фінансового механізму, акцентують увагу на різних аспектах цього складного та універсального фінансового поняття.

Дослідження сутності фінансового механізму необхідно поєднувати із аналізом трьох його начал – механізму, господарського механізму та фінансів суспільства.

У науковій літературі здебільшого під механізмом розуміють:

- систему ланок, пристрій, спосіб, які визначають порядок певного виду діяльності;
- внутрішній пристрій машини, устаткування тощо – систему певних ланок та елементів, що приводять їх у дію, тобто перетворюють рух одних ланок в необхідний рух інших;
- систему прямих і опосередкованих взаємозв'язків між економічними явищами і процесами, передусім між їх протилежними сторонами, а також між підсистемами й елементами, які виникають у різних типах економічних систем та між ними (за наявності комплексу умов) [7, с. 496].

Економічна наука використовує цей термін як внутрішню будову, систему функціонування, систему взаємозв'язків між економічними законами й категоріями, апарат певного виду економічної діяльності і виділяє різні його види: господарський, організаційний, ринковий тощо.

Кожна держава у процесі регулювання соціально-економічних стосунків використовує відповідний господарський механізм, який найповніше відповідає її традиціям та рівню розвитку. Цей механізм реалізується за допомогою економічної політики. Для України властивий свій господарський механізм, особливості організації якого обумовлені специфікою її соціально-економічного розвитку, станом економіки, стабільністю грошової одиниці, результативністю зовнішньоекономічних відносин і т. д.

Господарський механізм формується на взаємодії окремих ланок, сторін, елементів економічної системи, куди включаються й фінансові відносини. Отже,

структура господарського механізму буде визначатися структурою елементів економічної системи і включатиме різноманітні його види, зокрема, фінансовий, кредитний, ціновий тощо. Враховуючи, що фінанси суспільства і фінансові відносини є складовою частиною економічних відносин, фінансовий механізм суспільства буде невід'ємною складовою господарського механізму.

Як і господарський, фінансовий механізм суспільства в економічній літературі розглядають з різних сторін, зокрема, як: сукупність фінансових методів, форм, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток (О. Романенко [15, с. 42] та інші); комплекс спеціально розроблених і законодавчо закріплених в державі форм і методів створення й використання фінансових ресурсів для забезпечення економічного розвитку та соціальних потреб громадян (О. Василик [4, с. 102]); сукупність економіко-організаційних та правових форм і методів управління фінансовою діяльністю держави в процесі створення і використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення (В. Базилевич, Л. Баластрик [5, с. 18]); сукупність конкретних фінансових форм, методів та важелів, за допомогою яких забезпечується процес суспільного відтворення, тобто здійснюються розподільчі і перерозподільчі відносини, утворюються доходи суб'єктів господарювання і фонди грошових коштів (О. Кириленко [8, с. 41], С. Юрій [17, с. 39]) тощо. На нашу думку, кожне з названих визначень розкриває якусь одну або декілька особливостей фінансового механізму суспільства, однак у сукупності вони окреслюють сутність цього складного економічного поняття.

Ми вважаємо, що фінансовий механізм – це сукупність фінансових форм, методів, важелів, інструментів, стимулів і санкцій, за допомогою яких забезпечується здійснення широкої системи розподільчих і перерозподільчих процесів, формування і використання фондів грошових коштів держави й суб'єктів господарювання різних організаційних форм та форм власності, функціонування фінансової системи в цілому та реалізація засад фінансової політики держави, спрямованої на зростання темпів економічного розвитку країни, добробуту громадян та рівня екологічної безпеки.

Оскільки фінансова система суспільства включає різні за своїм характером сфери фінансових відносин (фінанси суб'єктів господарювання, загальнодержавні фінанси, фінанси домогосподарств), фінансовий механізм у кожній з них, не зважаючи на спільні риси, буде суттєво відрізнятися. Отже, фінансовий механізм суспільства відповідно до сфери фінансових відносин, буде включати фінансовий механізм держави, фінансовий механізм суб'єктів господарювання і фінансовий механізм домогосподарств.

Фінансовий механізм суб'єктів господарювання включає: фінансовий механізм підприємств різних форм власності, інвестиційний механізм, кредитний механізм, страховий механізм, механізм функціонування фінансових ринків тощо. До основних елементів цього механізму ми відносимо: механізм мобілізації доходів; механізм формування витрат; механізм формування, розподілу і використання прибутку; механізм формування і використання виробничих фондів.

Центральне місце у фінансовому механізмі суспільства відводять фінансовому механізму держави, який відповідно до ланок загальнодержавних фінансів, включає бюджетний механізм, механізм пенсійного страхування, механізм державного соціального страхування.

Бюджетний механізм, як особливий вид господарського та фінансового механізму, має як спільні, так й специфічні риси. До спільних рис відносимо: використання вартісних норм, нормативів і показників; застосування економічних важелів, стимулів і санкцій; регулювання розподільчих і перерозподільчих процесів.

У фінансовій літературі поняття “бюджетний механізм” не набуло широкого висвітлення. Більше того, його асоціюють з фінансовим механізмом. Звичайно, в бюджетному механізмі є окремі риси фінансового. Так:

- бюджетний механізм, характеризуючи сферу використання об’єктивно існуючих розподільчих відносин, виступає складовою ланкою загальної системи управління економікою, займаючи в ній своє місце;
- бюджетний механізм, з одного боку, обумовлений реально існуванням бюджетних відносин, з іншого – зворотно активно впливає на них;
- з розвитком ринкових відносин, змінюється й удосконалюється бюджетний механізм.

Основною специфічною рисою бюджетного механізму є використання всіх його складових з метою забезпечення своєчасного та достатнього наповнення бюджетного фонду держави і використання бюджетних коштів для якісного виконання державою своїх функцій.

Таким чином ми вважаємо, що бюджетний механізм – це сукупність фінансових форм, методів, важелів, інструментів, стимулів і санкцій, за допомогою яких забезпечується здійснення широкої системи розподільчих і перерозподільчих процесів, формування і використання централізованого фонду грошових коштів держави, функціонування бюджетної системи в цілому та реалізація засад бюджетної політики держави.

Кожному конкретному етапу розвитку суспільства властивий свій бюджетний механізм, який забезпечує розподільчі і перерозподільчі процеси в русі валового внутрішнього продукту у його вартісній формі. На кожному етапі цей механізм удосконалюється, зберігаючи свою спрямованість відповідно до фінансової стратегії. Конкретний зміст бюджетного механізму, як і господарського механізму в цілому, розкривається через форми економічних відносин.

У цілому бюджетний механізм ми представляємо як сукупність взаємозв’язаних між собою і взаємозалежних один від одного окремих його видів.

На нашу думку, залежно від особливостей фінансування бюджетних відносин та необхідності застосування відповідних методів, важелів, інструментів, показників, бюджетний механізм включає 4 найважливіші види:

- механізм мобілізації доходів;
- механізм використання бюджетних коштів;
- механізм управління бюджетним дефіцитом та державним боргом;
- механізм регулювання міжбюджетних відносин.

Механізм мобілізації доходів забезпечує наповнення дохідної частини бюджету в обсягах, необхідних для виконання державою своїх функцій. Залежно від методів мобілізації доходів, на нашу думку, доцільно виділити три складових цього виду механізму, а саме: податковий (забезпечує мобілізацію податкових надходжень); неподатковий (забезпечує мобілізацію неподаткових надходжень та доходів від операцій з капіталом); механізм мобілізації міжбюджетних та офіційних трансфертів.

Механізм використання бюджетних коштів пов'язаний з виконанням видаткової частини бюджету держави та спрямуванням бюджетних коштів на цілі, передбачені у затвердженому бюджеті. Ми вважаємо, що до складових цього виду механізму можна віднести бюджетне фінансування (включаючи кошторисне фінансування, бюджетне інвестування та надання державних трансфертів), бюджетне кредитування та бюджетне резервування.

За економічним змістом механізм використання бюджетних коштів, як складова бюджетного механізму держави – це сукупність методів, форм, важелів, інструментів, стимулів і санкцій, які забезпечують використання бюджетного фонду держави. Цей механізм обслуговує ту частину перерозподільчих відносин, яка охоплює тільки використання коштів централізованого грошового фонду держави.

На практиці даний механізм є достатньо складною структурою, яка забезпечує чітку послідовність і методи дій відповідних державних органів у процесі використання бюджетних коштів.

Найважливішими елементами фінансового механізму вважаємо методи, форми, інструменти, важелі, стимули, санкції.

До методів фінансового механізму ми відносимо фінансове планування, фінансове прогнозування, оперативне управління фінансовими ресурсами, фінансовий контроль, фінансове забезпечення, фінансове регулювання, фінансування, оподаткування, страхування та фінансову звітність. За допомогою цих методів держава забезпечує організацію фінансових відносин в усіх ланках фінансової системи.

На відміну від методів форми реалізації фінансового механізму пов'язані з рухом грошових фондів, зокрема, мобілізацією доходів, використання фінансових ресурсів та фінансування. Кожна з цих форм використовує свої елементи які забезпечують їхню реалізацію у повному обсязі. Стосовно мобілізації доходів застосовуються різні підходи до наповнення грошових фондів всіх учасників фінансових відносин. Використання фінансових ресурсів здійснюється за допомогою таких форм, як фінансування та фінансове резервування. Така форма як міжбюджетні відносини пов'язана, з одного боку, із наданням міжбюджетних трансфертів, а з іншого – їхнім отриманням.

Застосування різноманітних методів та форм фінансового механізму не можливе без відповідних інструментів. Таких інструментів є дуже багато, серед яких можна виділити наступні: доходи, податки, неподаткові надходження, міжбюджетні трансферти, офіційні трансферти, видатки, витрати, бюджетні

асигнування, інвестиції, фінансові резерви, дотації, субвенції, субсидії, державні позики тощо.

Кожен із фінансових інструментів наділений сукупністю важелів, які у цілому складають важелі фінансового механізму. До таких важелів ми відносимо: різні види норм витрат та видатків, зносу, відрахувань до Пенсійного фонду України, інших державних фондів соціального страхування; фінансові нормативи; ліміти; ставки податків, обов'язкових зборів і платежів, неподаткових платежів; ставки заробітної плати; розміри стипендій, соціальних виплат; проценти за кредит, проценти та інші види плати за користування державними позиками тощо. Фінансовим важелям належить центральне місце у фінансовому механізмі, оскільки уміле їхнє використання дозволяє маневрувати методами, формами і важелями відповідно до завдань, які стоять перед суспільством у конкретних ситуаціях.

Завдяки інструментам та важелям фінансового механізму держава може активно впливати на економічні інтереси різноманітних учасників відтворювального процесу, домагатися їхнього оптимального поєднання. У зв'язку з цим інструменти та важелі можна назвати наймобільнішою частиною фінансового механізму. Мобільність інструментів та важелів цього механізму дає можливість державі та господарюючим суб'єктам корегувати кількісні параметри грошових фондів залежно від умов та результатів господарювання, краще реалізувати завдання, які стоять перед суспільством та кожному етапі його розвитку.

Таким чином, під фінансовим механізмом ми розуміємо сукупність фінансових форм, методів, важелів, інструментів, стимулів і санкцій, за допомогою яких забезпечується здійснення широкої системи розподільчих і перерозподільчих процесів, формування і використання централізованого та децентралізованих фондів грошових коштів держави, суб'єктів господарювання та домогосподарств, функціонування фінансової системи в цілому та реалізація засад фінансової політики держави, спрямованої на зростання темпів розвитку економіки, добробуту громадян та забезпечення екологічної безпеки суспільства. Дієвість фінансового механізму залежить від сукупності його елементів, заходів і конкретних дій, які застосовує держава у процесі мобілізації та використання фінансових ресурсів.

З метою розвитку фінансового механізму в умовах реформування фінансової системи України розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р схвалено Стратегію реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 рр.

Метою цієї Стратегії є побудова сучасної та ефективної фінансової системи, яка здатна надавати якісні державні послуги, ефективно акумулюючи ресурси й розподіляючи їх відповідно до пріоритетів розвитку держави у середньо- та довгостроковій перспективі та формування фінансового механізму, який здатний забезпечити функціонування такої системи.

Найважливішими завданнями розвитку фінансового механізму в умовах реформування фінансової системи України визначено:

- повноцінне впровадження стратегічного та середньострокового бюджетного планування, що забезпечить розподіл ресурсів відповідно до визначених пріоритетів держави та посилення загальної фінансової дисципліни;
- запровадження дієвої системи планування і оцінювання виконання державного бюджету, підвищення ролі і відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів щодо визначення пріоритетів своєї діяльності та ефективного використання таких коштів для їх досягнення;
- підвищення ефективності державних видатків завдяки проведенню комплексного аналізу доцільності та ефективності видатків і зміни підходів до їх здійснення шляхом переходу від утримання установ до надання якісних державних послуг;
- підвищення якості та ефективності адміністрування податків і зборів та рівня дотримання вимог податкового законодавства;
- посилення контролю за фіскальними ризиками та здійснення заходів для їх мінімізації, зокрема щодо державних підприємств, державних гарантій та інших умовних боргових зобов'язань;
- забезпечення стратегічного розподілу та проведення моніторингу державних інвестицій;
- підтримка процесу бюджетної децентралізації шляхом забезпечення чіткого розподілу відповідних повноважень і ресурсів, а також забезпечення підзвітності місцевих бюджетів;
- підвищення рівня управлінської підзвітності та ефективності внутрішнього контролю та аудиту в органах влади на центральному та місцевому рівні [16].

У результаті проведення реформи суспільство очікує: скорочення дефіциту операцій сектору загальнодержавного управління і зниження темпів приросту державного боргу у середньостроковій перспективі та їх утримання на прийнятному рівні; забезпечення послідовності та передбачуваності бюджетної та податкової політики; підвищення якості надання державних послуг та ефективності державних інвестицій під час забезпечення більш раціонального використання ресурсів.

Відповідно до Стратегії реформування системи управління фінансами забезпечуватиметься розвиток таких складових частин:

1. За напрямом дотримання загальної бюджетно-податкової дисципліни у середньостроковій перспективі: податкова система; макроекономічне та бюджетне прогнозування; середньострокове бюджетне планування; управління фіскальними ризиками; управління державним боргом; управління ліквідністю.

2. За напрямом підвищення ефективності розподілу ресурсів на рівні формування державної політики: стратегічне планування; програмно-цільовий метод; міжбюджетні відносини та фіскальна децентралізація.

3. За напрямом забезпечення ефективного виконання бюджету: система публічних закупівель; управління державними інвестиціями; бухгалтерський облік у державному секторі; державний внутрішній фінансовий контроль; державний фінансовий контроль; незалежний зовнішній фінансовий контроль; підвищення

рівня прозорості та підзвітності в управлінні державними фінансами; прозорість бюджету та участь громадян у бюджетному процесі; застосування інформаційних технологій в управлінні державними фінансами [16].

4. За напрямом підвищення рівня прозорості та підзвітності в управлінні державними фінансами: прозорість бюджету та участь громадян у бюджетному процесі; інформаційні технології в управлінні державними фінансами.

За першим напрямом “Дотримання загальної бюджетно-податкової дисципліни у середньостроковій перспективі” показниками результатів повинні бути:

1. У частині “Податкова система. Доходи”: підвищення місця у рейтингу Doing Business за показником “Оподаткування”; підвищення рівня добровільного подання податкових декларацій, відсотків; збільшення частки податкових декларацій, поданих за допомогою електронних сервісів ДПС, ДМС, відсотків; підвищення рівня задоволеності платників податків послугами ДПС, ДМС за результатами періодичних опитувань, відсотків; зниження податкового навантаження, відсотків.

2. У частині “Макроекономічне та бюджетне прогнозування”: зменшення відхилення між прогнозними та фактичними темпами зростання валового внутрішнього продукту; зменшення відхилення між прогнозними та фактичними темпами зростання доходів державного бюджету.

3. У частині “Середньострокове бюджетне планування”: прийняття бюджетної декларації на три бюджетних роки з граничними обсягами видатків; схвалення законопроекту про Державний бюджет України на поточний рік, що базується на відповідних показниках бюджетних декларацій відповідних років, обґрунтування будь-яких відхилень; впровадження програмного забезпечення для середньострокового планування бюджету; схвалення законопроекту щодо внесення змін до Бюджетного кодексу України в частині встановлення фіскальних правил.

4. У частині “Управління фіскальними ризиками”: включення у бюджетні декларації оцінки фіскальних ризиків, що відповідають Кодексу фіскальної прозорості МВФ; встановлення більш жорстких умов щодо надання державних гарантій шляхом внесення змін до Бюджетного кодексу України; надання нових державних гарантій з урахуванням вимог Закону України “Про державну допомогу суб’єктам господарювання”; опублікування щороку розширеного звіту про фіскальні ризики; впровадження інформаційно-аналітичної системи для обробки даних щодо фіскальних ризиків; мінімізація ризиків настання гарантійних випадків з метою зменшення видатків бюджету (до 10 відсотків загальної річної суми гарантованих зобов’язань у 2020 році).

5. У частині “Управління державним боргом”: зниження показника співвідношення державного боргу до валового внутрішнього продукту; зниження частки державного боргу, номінованого в іноземній валюті.

6. У частині “Управління ліквідністю”: відсоток відхилення прогнозних показників руху коштів на коротко- та середньострокову перспективу від фактичних [16].

За другим напрямом “Підвищення ефективності розподілу ресурсів на рівні формування державної політики” передбачено такі показники результату:

1. У частині “Стратегічне планування”: підвищення позиції України у Глобальному індексі конкурентоспроможності у категорії “Державні і суспільні установи” за показниками: нецільове використання бюджетних коштів; необґрунтованість державних витрат; прозорість прийняття політичних рішень.

2. У частині “Програмно-цільовий метод”: збільшення відсотка бюджетних видатків, щодо яких проведена оцінка ефективності та доцільності.

3. У частині “Міжбюджетні відносини та фіскальна децентралізація”: підвищення індексу конкурентоспроможності регіонів України (RCI, Regional Competitiveness Index) за такими складовими: нецільове використання бюджетних коштів; незаконні виплати та хабарі; необґрунтовані державні (бюджетні) витрати; прозорість прийняття політичних рішень; якість аудиту та стандартів звітності. Додатковими показниками будуть: збільшення частки доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті, відсотків; зменшення частки трансфертів у доходах місцевих бюджетів, відсотків; збільшення частки органів місцевого самоврядування, що використовують середньострокове бюджетне планування, відсотків; збільшення частки органів місцевого самоврядування, що утримують місцевий борг на оптимальному рівні, відсотків; збільшення частки органів місцевого самоврядування, що утворили підрозділи внутрішнього контролю та аудиту (застосовують незалежний зовнішній аудит; механізми громадського контролю, відсотків) [16].

За третім напрямом “Забезпечення ефективного виконання бюджету” встановлено такі показники результату:

1. У частині “Система публічних закупівель”: отримання оцінки “А” за показником РІ-24 “Закупівлі” Звіту про ефективність управління державними фінансами (РЕФА); збільшення рівня задоволеності системою публічних закупівель (за результатами періодичних опитувань), відсотків.

2. У частині “Управління державними інвестиціями”: отримання оцінки “Б” за показником РІ-11 “Управління державними інвестиціями” Звіту про ефективність управління державними фінансами (РЕФА).

3. У частині “Бухгалтерський облік в державному секторі”: отримання оцінки “А” за показником РІ-29.3 “Стандарти звітності” Звіту про ефективність управління державними фінансами (РЕФА).

4. У частині “Система державного внутрішнього фінансового контролю”: отримання оцінки “А” за показником РІ-25 “Внутрішні механізми контролю видатків, не пов’язаних із заробітною платою” Звіту про ефективність управління державними фінансами (РЕФА).

5. У частині “Державний фінансовий контроль”: збільшення частки об’єктів контролю, відібраних на основі ризикоорієнтованого підходу.

6. У частині “Незалежний зовнішній фінансовий контроль (аудит)”: отримання оцінки “А” за показником РІ-30 “Зовнішній аудит” Звіту про ефективність управління державними фінансами (РЕФА); збільшення кількості

аудитів ефективності та фінансових аудитів, проведених відповідно до міжнародних стандартів [16].

За четвертим напрямом “Підвищення рівня прозорості та підзвітності в управлінні державними фінансами” визначено такі показники результату:

1. У частині “Прозорість бюджету та участь громадян у бюджетному процесі”: підвищення позиції України в Індексі відкритості бюджету.

2. У частині “Інформаційні технології в управлінні державними фінансами”: підвищення рівня автоматизації процесів у сфері управління державними фінансами [16].

Висновки. У процесі наукового дослідження можна зробити такі висновки.

1. Під фінансовою системою вважаємо сукупність відокремлених, але взаємопов’язаних сфер та ланок фінансових відносин, які мають певні особливості мобілізації та використання фінансових ресурсів. Фінансова система країни, як і економічна, відноситься до інтеграційних систем, де відбуваються істотні кількісні та якісні зміни в процесі організації зв’язків між її елементами та ланками, а також здійснення управління ними на всіх стадіях суспільного відтворення. Складність фінансових відносин є умовою класифікації їх за сферами функціонування і кожною ланкою відповідної сфери.

2. До принципів побудови фінансової системи на рівні мікроекономіки пропонуємо відносити: принципі єдності; принципі функціонального призначення; принципі повноти; принципі економічної самостійності; принципі економічної рівності; принципі самодостатності; принципі верховенства права; принципі конкурентоспроможності. На рівні макроекономіки, яка охоплює державні, місцеві та галузеві фінанси – поєднання інтересів держави, територій, галузей та їх об’єднань, а на рівні світової економіки, яка охоплює регіональні та міжнародні фінанси – захист національних інтересів та підтримка національного виробництва в усіх галузях економіки, дотримання міжнародних угод, стандартів та правил фінансової діяльності.

3. Ефективність функціонування фінансової системи країни залежить від оптимального поєднання наявних форм, методів, важелів та інструментів фінансового механізму. Кожній ланці такої системи властиві свої елементи фінансового механізму, які спрямовані на забезпечення функціонального призначення відповідних ланок.

4. Структура фінансового механізму є досить складною. До неї входять різні елементи, що відповідають різноманітності фінансових відносин. Саме множинність фінансових взаємозв’язків передбачає застосування великої кількості видів, форм, методів, важелів та інструментів їхньої організації як елементів фінансового механізму. До структури фінансового механізму входять різноманітні організаційні форми, форми фінансового забезпечення, методи та інструменти фінансового регулювання, фінансові стимули та санкції, які можна об’єднати у відповідні підсистеми.

5. Під фінансовим механізмом пропонуємо розуміти сукупність фінансових форм, методів, важелів, інструментів, стимулів і санкцій, за допомогою яких забезпечується здійснення широкої системи розподільчих і перерозподільчих

процесів, формування і використання централізованого та децентралізованих фондів грошових коштів держави, суб'єктів господарювання та домогосподарств, функціонування фінансової системи в цілому та реалізація засад фінансової політики держави, спрямованої на зростання темпів розвитку економіки, добробуту громадян та забезпечення екологічної безпеки суспільства. Дієвість фінансового механізму залежить від сукупності його елементів, заходів і конкретних дій, які застосовує держава у процесі мобілізації та використання фінансових ресурсів.

6. До найважливіших завдань розвитку фінансового механізму в умовах реформування фінансової системи України відносяться: повноцінне впровадження стратегічного та середньострокового бюджетного планування, що забезпечить розподіл ресурсів відповідно до визначених пріоритетів держави та посилення загальної фінансової дисципліни; запровадження дієвої системи планування і оцінювання виконання державного бюджету, підвищення ролі і відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів щодо визначення пріоритетів своєї діяльності та ефективного використання таких коштів для їх досягнення; підвищення ефективності державних видатків завдяки проведенню комплексного аналізу доцільності та ефективності видатків і зміни підходів до їх здійснення шляхом переходу від утримання установ до надання якісних державних послуг; підвищення якості та ефективності адміністрування податків і зборів та рівня дотримання вимог податкового законодавства; посилення контролю за фіскальними ризиками та здійснення заходів для їх мінімізації, зокрема щодо державних підприємств, державних гарантій та інших умовних боргових зобов'язань; забезпечення стратегічного розподілу та проведення моніторингу державних інвестицій; підтримка процесу бюджетної децентралізації шляхом забезпечення чіткого розподілу відповідних повноважень і ресурсів, а також забезпечення підзвітності місцевих бюджетів; підвищення рівня управлінської підзвітності та ефективності внутрішнього контролю та аудиту в органах влади на центральному та місцевому рівні.

Список використаної літератури

1. Артус М. М. Фінанси: навч. посіб. / М.М. Артус. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 198 с.
2. Безгубенко Л. М. До питання про суть фінансів / Л. М. Безгубенко // Фінанси України. – 1998. – № 1. – С. 12-15.
3. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
4. Василик О. Д. Теорія фінансів: підруч. / О. Д. Василик. – К.: НІОС, 2003. – 416 с.
5. Державні фінанси: навч. посіб. / за заг. ред. В. Д. Базилевич. – К.: Атіка, 2002. – 368 с.
6. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1 / ред. кол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.

7. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. Т. 1 / за ред. С. В. Мочерного. – Л.: Світ, 2005. – 616 с.
8. Кириленко О. П. Фінанси (Теорія та вітчизняна практика): навч. посіб. / О. П. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2002. – 212 с.
9. Коваленко В. М. Розвиток фінансової системи України в умовах глобалізації: монографія / В. М. Коваленко, О. В. Коваленко. – Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 236 с.
10. Ковальчук С. В. Фінанси: навч. посіб. / С. В. Ковальчук, І. В. Форкун. – Л.: Новий світ, 2006. – 568 с.
11. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): монографія / О. М. Ковалюк. – Л.: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2002. – 396 с.
12. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М. І. Крупка. – Л.: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. – 608 с.
13. Кудряшов В. Фінанси: навч. посіб. / В. Кудряшов. – Херсон: Олді-плюс, 2002. – 352 с.
14. Петровська І. О. Фінанси (з елементами статистики фінансів): навч. посіб. / І. О. Петровська, Д. В. Клиновий. – К.: ЦУЛ, 2002. – 300 с.
15. Романенко О. Р. Фінанси: підруч. / О. Р. Романенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
16. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки: Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-p>.
17. Фінанси: вишкіль студії: навч. посіб. / за ред. д. е. н., проф. С. І. Юрія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 357 с.
18. Фінанси: підруч. / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
19. Юхименко П. І. Теорія фінансів: підруч. / П. І. Юхименко, В. М. Федосов, Л. Л. Лазебник та ін.; за ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К.: ЦУЛ, 2010. – 596 с.

References

1. Artus, M. M. (2005). *Finansy: navch. posib. [Finance: Educ. tool.]*. Kyiv: Vydavnytstvo Yevropeiskoho universytetu [in Ukrainian].
2. Bezghubenko, L. M. (1998). Do pytannya pro sut finansiv [To the question of the essence of finance]. *Finansy Ukrayiny – Finance of Ukraine*, 1, 12-15 [in Ukrainian].
3. Byudzhetnyy kodeks Ukrayiny: Zakon Ukrayiny № 2456-VI (zi zminamy i dopovnennyamy) [Budget Code of Ukraine]. (2010, July 08). zakon5.rada.gov.ua. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> [in Ukrainian].
4. Vasylyk, O. D. (2003). *Teoriya finansiv: pidruch. [Theory of finance]*. Kyiv: NIOS [in Ukrainian].
5. Bazylevych, V. D. (Ed.). (2002). *Derzhavni finansy: navch. posib. [State finance: : Educ. tool.]*. Kyiv: Atika [in Ukrainian].

6. Mochernyi, S. V. (Ed.). (2000). *Ekonomichna entsyklopediya: U trokh tomakh. T. 1 [Economic Encyclopedia. (Vol. 1)]*. Kyiv: Vydavnychi tsestr "Akademiia" [in Ukrainian].
7. Mochernyi, S. V. (Ed.). (2005). *Ekonomichnyy entsyklopedychnyy slovnyk: u 2 t. T. 1 [Economic Encyclopedic Dictionary. (Vol. 1).]* Lviv: Svit [in Ukrainian].
8. Kyrylenko, O. P. (2002). *Finansy (Teoriya ta vitchyznyana praktyka): navch. posib. [Finance (Theory and domestic practice)]*. Ternopil: Aston [in Ukrainian].
9. Kovalenko, V. M., & Kovalenko, O. V. (2017). *Rozvytok finansovoyi systemy Ukrayiny v umovakh hlobalizatsiyi: monohrafiya [Development of the financial system of Ukraine in the conditions of globalization: monograph]*. Lviv: LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
10. Kovalchuk, S. V., & Forkun, I. V. (2006). *Finansy: navch. posib. [Finance: Educ. tool]*. Lviv: Novyi svit [in Ukrainian].
11. Kovaliuk, O. M. (2002). *Finansovy mekhanizm orhanizatsiyi ekonomiky Ukrayiny (problemy teorii i praktyky): monohrafiya [Financial mechanism of organization of economy of Ukraine (problems of theory and practice): monograph]*. Lviv: Vydavnychi tsestr Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
12. Krupka, M. I. (2001). *Finansovo-kredytnyy mekhanizm innovatsiynoho rozvytku ekonomiky Ukrayiny [Financial-credit mechanism of innovative development of economy of Ukraine]*. Lviv: Vydavnychi tsestr Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
13. Kudriashov, V. (2002). *Finansy: navch. posib. [Finance: teaching. tool]*. Kherson: Oldiplius [in Ukrainian].
14. Petrovska, I. O., & Klynovyi, D. V. (2002). *Finansy (z elementyamy statystyky finansiv): navch. posib. [Finance (with elements of finance statistics): textbook. tool.]*. Kyiv: TsUL [in Ukrainian].
15. Romanenko, O. R. (2006). *Finansy: pidruch. [Finance: textbook]*. Kyiv: Tsestr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
16. Stratehiya reformuvannya systemy upravlinnya derzhavnymy finansamy na 2017-2020 roky: Skhvalena rozporядzhennyam Kabinetu Ministriv Ukrayiny № 142-p. [Strategy for reforming the public finance management system for 2017-2020: Approved by the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 142-p.]. (2017, February 8). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-p>. [in Ukrainian].
17. Yurii, S. I. (Ed.). (2002). *Finansy: vyshkil studiyi: navch. posib. [Finance: studio education: teaching. tool]*. Ternopil: Kart-blansh [in Ukrainian].
18. Yurii, S. I., & Fedosov, V. M. (Eds.). (2008). *Finansy: pidruch. [Finance: textbook]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
19. Yukhymenko, P. I., Fedosov, V. M., Lazebnyk, L. L. & etal. (2010). *Teoriya finansiv: pidruch. [Theory of finance: textbook]*. Kyiv: TsUL [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 08.10.2019

Прийнята до друку 13.11.2019

THE DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL MECHANISM IN THE CONTEXT OF REFORMING THE FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE

V. Demianyshyn, Z. Lobodina

Ternopil National Economic University

46004, Ternopil, Lvivska str., 11

e-mail: v.demianyshyn@tneu.edu.ua, z.lobodina@tneu.edu.ua

The level of socio-economic development of society depends on the effectiveness of the functioning of the financial mechanism, especially in conditions of reforming the financial system of Ukraine. Awareness of this led to the development of scientific and methodological approaches to assessing the state of the financial mechanism in various parts of the financial system by domestic scientists and practitioners and the formation of directions for the modernization of this mechanism, taking into account the reforms carried out by the state in the field of state and private finance.

The goal is to investigate the existing scientific and methodological approaches to elucidating the essence of the financial mechanism and the financial system, assessing the directions of influence of this mechanism on the quality of functioning of individual parts of the financial system, which will allow to identify the existing shortcomings and problems and form the directions for their reform in modern conditions.

In the process of research, methodological approaches were used: dialectical, institutional, logical, comparative, value, systemic, synergetic, structural and functional, as well as methods: general dialectic, synthesis, analysis, abstraction, generalization, induction, deduction, analogy, comparison, description, formalization and others.

The approaches to clarify the nature and characteristics of the functioning of the financial system are disclosed. The links of the financial system and the relationship between them are characterized. The principles of the formation of the financial system are proposed. The conceptual foundations of the financial mechanism of the state as a system for establishing forms and methods of organizing financial relations are investigated. The structure of the financial mechanism, which includes various elements corresponding to the directions of financial relations, is considered. It was found out that the financial system includes spheres of financial relations of various nature. Therefore, the financial mechanism in each of them, despite common features, will differ significantly. Separate components of the financial mechanism of the state, business entities, households and the relationship between them are disclosed. Attention is focused on the most important tasks of the development of the financial mechanism in the context of reforming the financial system of Ukraine. The directions of reforming the financial management system in individual links of the financial system are given. Concrete indicators of results in each direction are determined.

Theoretical and methodological approaches to the development of the financial mechanism in the context of reforming the financial system of Ukraine will be used to develop scientific and practical recommendations to increase the most important elements of the financial mechanism and their impact on the performance of all parts of the financial system of the state.

Key words: financial mechanism, financial policy, financial relations, financial system, economic system, national finance, finance of business entities, household finance, state budget, financial market, international finance, budget mechanism, financial instruments.